

Milyenek a sportiskolák?

Kovács Karolina Eszter:
Egészség és tanulás a köznevelési típusú sportiskolákban

Kovács Karolina Eszter tudományos munkáinak homlokterében leginkább az egészséggel és oktatással kapcsolatos attitűdök állnak. Ehhez a kutatási irányhoz legújabb, Egészség és tanulás a köznevelési típusú sportiskolákban című kötete is illeszkedik.

A könyv megjelenése, borítója egyszerű, a sportoló figurák sejtelmes, egymásba fonódó körvonalait ábrázoló grafika az érdeklődést felkeltő, ugyanakkor letisztult megjelenést kölcsönöz a könyvnek. Alapvetően négy szín és ezek kombinációja jelenik meg a borítón: fehér alapon lila, valamint ennek alkotóelemei, a piros és a kék. A színek szimbolikája szerint a fehér a nevelés által munkába vett gyermek eredendő tisztaságára utal. A pedagógiai gondolkodás történetében visszatérő gondolat, hogy a gyermek *tabula rasa*, s így a nevelés, az oktatás, az iskola felelőssége óriási. A harmonikus hangulatot árasztó lila komponens a tanulás és a sport, tulajdonképpen a test és a lélek egyensúlyára utal. Az erre utaló latin mondást idézte fel a szerző a könyv alapjául szolgáló disszertáció fő címében is (*Mens sana in corpore sano*).

A könyv vezérfonalát az egészségmagatartás és az egészségtudatosság képezi. A sporttevékenységet olyan pozitív hatású tevékenységként értelmezi, amely az élet minden területén fejlődést szolgáló konstruktív jelenség. A munka legfontosabb kérdése, hogy a sportiskolákban a kitűzött célok – a sportági utánpótlás-nevelés és a tanulmányi eredményesség elérése – hogyan jelennek meg, hogyan kapcsolódnak össze. A kérdések megválaszolására országos adatbázist épített fel a szerző, ugyanakkor területi szintre lebontva is elemzi az adatokat. A könyv a *Sportiskolák*

és *Hagyományos Köznevelési Intézmények Tanulóinak Egészségmagatartása 2017* című kutatás eredményeit tárja az olvasók elé. Ebből többek között megismerhető, hogy a sportiskolákban mennyire van jelen az egészségtudatosság fejlesztése, az egészségre nevelés szerepe az élsportoló karrier alapcéljára építkezve.

A kötet tíz fejezetből áll, a sportiskola bemutatásával indul, ezt követően egymásra épülve következnek a további elméleti, majd empirikus elemző fejezetek, s végül a kutatás eredményeinek összegzésével zárul a munka.

A könyv lapjain a nemzetközi és hazai oktatási rendszer részeként is megismerjük ennek a sajátos intézménytípusnak a változatosságát. A sportiskolák bemutatása több országra vonatkozóan történik meg, kiemelve a meghatározható kulcstényezőket. A nemzetközi perspektívából nemcsak az intézményekre, hanem a fiatalok egészségmagatartására is kitekint a szerző. Nemzetközi kutatásokra utal (HBSC, ESPAD), amelyek szerint a magyarok az egészségkárosító magatartás tekintetében a közép-, illetve leginkább az élményben foglalnak helyet. Kiemelkedően magas például az alkoholfogyasztás és a dohányzás. Így kiemelten fontos feladatnak tűnik a rendszeres fizikai aktivitás, a sportolás propagálása, és hangsúlya a köznevelési intézményekben. Részben erre az igényre alapozva jött létre 2012-ben az új típusú sportiskolai rendszer, melynek fő

feladata az utánpótlás-nevelés megtervezése és megszervezése, az egészségtudatos magatartás, életmód kialakítása és fenntartása, illetve a versenysport és élsportoló karrier támogatása. A rendszer szerkezetét tekintve Magyarországon a sportiskolák két típusa működik: a köznevelési típusú és a nem-köznevelési típusú sportiskolák.

A köznevelési sportiskolák feladata, hogy egyidejűleg biztosítsák a tanulók számára a tankötelezettség teljesítését és a sportkarrier fenntartását. A szerző bemutatja, hogy különböző válfajaiban mely képzések zajlanak, melyik milyen kimeneti rendszerrel rendelkezik. A szerző más fenntartású sportiskolákat is megvizsgál, s megállapítja, hogy az oktatás szervezett formában történik minden ilyen típusú intézményben. Működésük hatékonyságát azzal is magyarázza, hogy az egyesületi és köznevelési típusú intézmények együttműködése nagyon hatékony, kölcsönösen támogatják, segítik egymást.

A laikus szemlélő azt gondolhatja, hogy a sport és az egészségnevelés kéz a kézben jár, azonban e megállapítás csak részben igaz, s a könyv segít is tisztázni ezeket a fogalmakat, összefüggéseket. Az egészséges életmódra való nevelés önálló cél. Az egészségtudatosság esetében fontos szerepet játszik a komplex egészség koncepciója, melyet a szerző egy jól értelmezhető ábrával illusztrál, kiemelve azokat a kompetenciákat, tényezőket, amelyek elengedhetetlenül fontosak ahhoz, hogy jelen legyen az egészségtudatosság és a prevenció. Különösen igaz ez serdülőkorbán, amikor a legnagyobb a kockázata az egészségkárosító szerek, magatartásformák kipróbálásának, valamint a család helyett olyan kortárskapcsolatok válhatnak az elsődleges mintaadóvá, amelyek rossz irányba vihetik a serdülőket. A hazai és nemzetközi kutatási eredmények alapján látható, mennyire fontos a korai prevencióra való odafigyelés. A család szerepe azonban nem tűnik el, s bár a kortársak véleménye és magatartása felértékelődik, a család a háttérből egyfajta támogató bázist képezve nyújt alapvető mintát a gyermekek, fiatalok számára. A sportolás részben

védőfaktor lehet ezekkel a problémákkal szemben, hiszen az optimális mértékben üzőtt sporttevékenység segíti a gyermek fizikai, mentális és szociális fejlődését, valamint adaptív megküzdési mechanizmusként is funkcionál. A társadalmi háttér szerepe ugyanakkor jelentős, a hátrányos helyzet nagymértékben befolyásolhatja a sportéletben való részvételt, mivel az alacsonyabb szocioökonómiai státuszú családokban magasabb a kockázata bizonyos betegségek kialakulásának, illetve ezek a szülők nem, vagy csak bizonyos nehézségek leküzdése árán tudják biztosítani gyermekük számára a rendszeres sporttevékenységet, versenyszerű részvételt a sportban.

Az empirikus vizsgálat mintája a középiskolai tanulók célcsoportjából került ki, 24 sportiskola és 24 hagyományos középiskola diákjaiból (összesen 3015 fő). A szerző nemcsak elküldte kérdőívét a mintába került iskolákba, de a legtöbb iskolában személyesen is tájékozódott, tapasztalatokat, információkat gyűjtött, amelyeknek hatása elemzései mélységében, alaposságában tetten is érhető. A könyv szerzője négy hipotézis felállításával kereste a választ a sportiskola és a hagyományos iskola közötti különbségre vagy hasonlóságra. A fő konklúzió az ambivalenciában érhető tetten. A sportiskolai tanulók ugyanis az attitűdök szintjén tudják, hogyan kellene egészségesen élni, tudják, milyen életmódot kellene folytatniuk (dohányzás, alkoholfogyasztás kerülése, zöldség-gyümölcs fogyasztása, energiaital mellőzése stb.), a gyakorlatban azonban ez nem, vagy kevésbé jelenik meg. Vélhetően a kortársak hatására az intézmény hatása kissé háttérbe szorul. És mégis, feltételezhetően a sport pozitív hatásának eredményeként ezek a fiatalok mentálisan egészségesebbek, jobbak a megküzdési stratégiáik, alacsonyabb a szorongásuk, magasabb a jóllétük. Talán megtanulják használni azt, amit a sportban tanultak, és átvezetik életük más területeire. Ugyanakkor a tanulmányi eredményességük messze elmarad a nem-sportiskolás kortársaiktól. Akik még sportolnak

A fő konklúzió az ambivalenciában érhető tetten. A sportiskolai tanulók ugyanis az attitűdök szintjén tudják, hogyan kellene egészségesen élni, tudják, milyen életmódot kellene folytatniuk (dohányzás, alkoholfogyasztás kerülése, zöldség-gyümölcs fogyasztása, energiatartal mellőzése stb.), a gyakorlatban azonban ez nem, vagy kevéssé jelenik meg. Vélhetően a kortársak hatására az intézmény hatása kissé háttérbe szorul. És mégis, feltételezhetően a sport pozitív hatásának eredményeként ezek a fiatalok mentálisan egészségesebbek, jobbak a megküzdési stratégiáik, alacsonyabb a szorongásuk, magasabb a jóllétük. Talán megtanulják használni azt, amit a sportban tanultak, és átvezetik életük más területeire.

(hiszen nem mindenki sportol pl. sérülés miatt, illetve a többség nem országos bajnokságokon vesz részt), ott a sport által elvont idő valószínűsíthetően a tanulástól von el időt. Másrészt nagyon sok köznevelési sportiskola szakgimnázium, és alapvető tendencia, hogy a szakgimnáziumokban tanulók tanulmányi eredményessége elmarad a gimnáziumokban tanulók eredményességétől. Összességében elmondható, hogy az egészségtudatosság egyes elemei esetében a sportiskola tanulói az eredményesebbek, ugyanakkor az objektív egészségmagatartásformákban a nem-sportiskolai tanulók bizonyultak hatékonyabbnak. A sportiskolai tanulókra jellemző a nagyobb akaraterő, az önálló

gondolatok, a kiemelkedő önérvényesítés, amely magának a sportnak a karakterfejlődésre gyakorolt hatásának is betudható.

A kötetben vizsgált kérdésekre a válaszokat szisztematikusan, az adatokat feldolgozva, szakszerűen interpretálva kapja meg az olvasó. De az adatokat áttekintve talán néhány olvasás közben felmerülő kérdésre is megtalálható a választ a könyvben. A területi szempontú megközelítés, a megyénkénti elemzés tovább segíti az adatok mélyebb értelmezését és az eredmények átláthatóságát.

A könyv egy olyan izgalmas szakkönyv, amely a köznevelés kutatói számára megkerülhetetlen. Ajánljuk azoknak, akik abba szeretnének bepillantást nyerni, hogy hogyan is működnek a sportiskolák, de azoknak is érdekes lehet, akik a hagyományos köznevelési intézmények sajátos vonásaira, erősségeire és gyengeségeire kíváncsiak, hiszen ez is kiderül a sportiskolákkal való összehasonlításban. Emellett a kötet azoknak a szülőknek, családoknak is segítséget adhat, akik választás előtt állnak, hogy milyen típusú iskolába írássák gyermekeiket. A szerző mellett érvel, hogy akármelyik mellett döntenek, gyermekeik mindennapi életében legyen kiemelkedően fontos a sport és az egészséges életmód. A szerző további üzenete, hogy az egészségtudatosság kialakulásához elengedhetetlen a folyamatos prevenció. Vagyis nemcsak az iskolaválasztás előtt állók, hanem minden szülő és pedagógus számára fontos információkat rejt e könyv.

Kovács Karolina Eszter (2020). *Egészség és tanulás a köznevelési típusú sportiskolákban.*

Debreceni Egyetem, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ.

Szabóné Oláh Erika
Neveléstudományi MA hallgató
Debreceni Egyetem